

بسمه تعالی

پارک علم و فناوری استان فارس | خبرنامه شماره ۹

تهدید را کاملاً جدی بگیرید، یعنی به هیچ وجه در محاسبات خودتان از جدیت تهدید پائین نیایید، منتها تهدید جدی معنایش حتمی نیست، هیچ حتمیتی وجود ندارد.

«مقام معظم رهبری مدظله العالی»

۱۴- سرمایه‌گذاری در زمینه ابداع روش‌های نوین دفاع از غیرنظامیان در برابر تهاجمات نظامی.

دفاع غیرعامل در ایالات متحده آمریکا دارای ابعاد بسیار گسترده‌ای است. گرچه تأکید اصلی در این زمینه، بر افزایش فوق‌العاده توان تهاجمی و بازدارندگی است، ولی دیگر اقدامات و تمهیدات دفاعی نظیر مقابله با شرایط حین و پس از وقوع حمله و عمدتاً حملات هسته‌ای نیز دیده شده‌اند. این تمهیدات، کلیه مراحل عمل در دفاع غیرعامل مشتمل بر آمادگی (اعلام خطر)، مواجهه (تخلیه عمودی یا افقی محل)، مقابله (نجات) و کاهش دامنه آسیب‌ها) و بازبایی پس از رخداد حمله را در بر می‌گیرند.

رژیم صهیونیستی

این رژیم، دفاع غیرعامل را جزء لاینفک تمامی برنامه‌ها و اقدامات خود نموده و آن را در تمام پهنه سرزمین خود گسترش داده است؛ به گونه‌ای که مرز مشخصی میان دفاع عامل و غیرعامل «از نظر زمان و مکان» وجود ندارد. کلیه کاربردهای ارضی در قلمرو این رژیم و در مقیاس‌های مختلف، لزوم برخورداری از کاربردهای نظامی نیز هست. به بیان دیگر، مناطق جمعیتی و به ویژه محیط‌های مسکونی، علاوه بر کارایی‌های متداول، برخوردار از عملکردهای نظامی «توأمان به صورت دفاع عامل و غیرعامل» نیز است. شهرک‌های یهودی‌نشین که هم به عنوان مناطق مسکونی و هم به عنوان پایگاه‌های اطلاعاتی و نظامی توأمان به صورت دفاعی و تهاجمی به ویژه در مناطق حساس و مرزی توسعه یافته‌اند و به عنوان ابزار نیرومند دفاعی در برابر تهدیدهای مرزی عمل می‌نمایند، بهترین نمونه‌های چنین کاربری‌های توأم مسکونی-نظامی به شمار می‌آیند. قانون دفاع غیرعامل این رژیم، یکی از جامع‌ترین قوانین دنیای غرب است. یک سامانه اعلام خطر در نظام دفاعی این کشور است. همچنین احداث پناهگاه باهدف مقابله با خطر، اجباری است؛ به طوری که ۸۰ درصد مردم را می‌توانند در برابر آثار حمله با سلاح‌های متعارف در خود پناه دهند. در نظام دفاعی این رژیم، برنامه‌ریزی برای تخلیه وجود ندارد و فقط زمانی که خانه‌های مردم خراب شده باشد تخلیه صورت می‌گیرد. ایجاد شهرک‌های یهودی‌نشین بعنوان سپر امنیتی و دفاعی ویژه مناطق مرزی: احداث «آبادی مسلح» جزء تفکیک ناپذیر «راهبرد دفاع منطقه‌ای» بوده است. این رژیم پس از شکل‌گیری در سال ۱۹۴۸ نسبت به ایجاد کمربندی از مستعمره‌نشین‌های دفاعی به نام، «شهرک‌های یهودی» مبادرت نمود که هر یک به منزله هسته‌هایی در اطراف قلمرو رژیم بوده و که ضریب امنیتی را افزایش می‌دهند. این

در خبرنامه شماره ۸ پدافند غیرعامل را در برخی از کشورهای همسایه جمهوری اسلامی ایران و همچنین تعدادی از کشورهای اروپایی مورد بررسی قرار دادیم، حال این بحث را در مورد کشور آمریکا ادامه می‌دهیم.

آمریکا

عملیات دفاع از غیرنظامیان در برابر تهاجم‌های نظامی در ایالات متحده مشتمل بر اقداماتی است که در زمان حمله، ۳ هدف را دنبال می‌نمایند:

- ۱- به حداقل رسانیدن آثار حاصل از حمله به جمعیت غیرنظامی آمریکا.
- ۲- مقابله سریع با شرایط اضطراری حاصل از حمله.
- ۳- بازسازی و بازبایی تسهیلات و خدمات حیاتی تخریب شده یا آسیب دیده. در نتیجه چنین حمله‌ای این کشور در راستای مقاوم‌سازی زیرساخت‌های خود، پیش‌بینی‌هایی را برای تقویت و تحکیم توان دفاعی خود نموده است.

مهم‌ترین راهبردهای آمریکا

- ۱- لزوم حفظ پایداری به دستورالعمل‌ها، سیاست‌ها و روندهای کار توسعه یافته در طول دوران جنگ سرد در خصوص دفاع غیرنظامیان.
- ۲- تأکید بر تقویت فوق‌العاده قابلیت‌های تهاجمی و بازدارندگی.
- ۳- اتخاذ سیاست بازدارندگی دشمن از انجام تک حمله اتمی پیشگیرانه و مراقبت از وارد شدن صدمات غیرقابل جبران.
- ۴- پیش‌بینی‌های لازم در جهت کاهش صدمات حاصله ناشی از حمله اتمی.
- ۵- تقویت و توسعه توان هسته‌ای این کشور به عنوان مهم‌ترین عنصر بازدارنده.
- ۶- ایجاد ایستگاه‌های نظامی مشابه و تفرقه و پراکندگی آن‌ها.
- ۷- مستحکم کردن مواضع موشک‌های بالستیک قاره‌پیما و تأسیسات فرماندهی و کنترل مراکز مخابراتی مربوط به آن‌ها.
- ۸- ساختن چند پناهگاه برای هر موشک و جابه‌جایی مکرر موشک‌ها از یک پناهگاه به پناهگاه دیگر.
- ۹- در نظر داشتن و طرح‌ریزی مقاومت در برابر یک حمله اتمی با بهره‌گیری از نیروهای تهاجمی راهبردی واحدهای ضد هوایی، موشک‌های زمین به هوا.
- ۱۰- تهیه و اجرای طرح‌های مرتبط با حفظ جان و مال مردم قبل از حملات هوایی.
- ۱۱- ایجاد پناهگاه‌ها، تخلیه شهرها و مناطق پرجمعیت و نواحی صنعتی
- ۱۲- تشویق و توسعه پناهگاه‌های خصوصی.
- ۱۳- ارائه راهنمایی‌های فنی برای ایمن‌سازی ساختمان‌ها به مردم.

شهرک‌ها به ویژه بین سال‌های ۷۷-۱۹۶۷ میلادی، به مانند قلعه‌های مستحکمی برای مرزها عمل کردند.

جمهوری اسلامی ایران و پدافند غیرعامل

تاریخ زندگی بشر همواره با موضوع جنگ همراه بوده است. این واقعیت به قدری تاثیرگذار بوده که به عنوان یک پدیده اجتماعی پذیرفته شده و جامعه‌شناسان بخشی از تحقیقات خود را پیرامون آن و تأثیراتی که بر زندگی انسان‌ها می‌گذارد اختصاص داده‌اند. در این راستا پدافند غیرعامل با توجه به خوی تجاوزگرایانه و زیاده‌طلبانه استکبار جهانی تبدیل به یک اصل مهم، حیاتی و بسیار تعیین شده گردیده است.

پدافند غیرعامل با مفهوم کلی دفاع در برابر تهاجم، بدون استفاده از سلاح و درگیر شدن مستقیم، سابقه‌ای بس طولانی در تاریخ بشری به قدمت خلقت انسان دارد. شکل‌گیری تمدن‌های اولیه در جهان، همواره به وقوع جنگ همراه بوده است، انسان‌ها از طریق پناه گرفتن در غارها و ساخت جوشن و سپر و ایجاد برج و بارو و قلاع محکم و مرتفع و حفر خندق جهت حفظ جان و تأمین گروهی با هدف پیشگیری از حملات غافلگیرانه دشمن اقدام نموده‌اند. انجام اقدامات دفاع غیرعامل در جنگ‌های امروزی در جهت مقابله با تهاجمات دشمن و تقلیل خسارات ناشی از حملات زمینی، هوایی و دریایی مهاجم، موضوع بنیادی است که وسعت و گستره آن تمامی کشور نظیر: پالایشگاه‌ها نیروگاه‌ها، بندر، فرودگاه‌ها، مجتمع‌های بزرگ صنعتی قرارگاه‌ها و مراکز عمده فرماندهی نظامی و هدایت و تصمیم‌گیری‌های سیاسی، مراکز اصلی مخابراتی و ارتباطی، پل‌های استراتژیک، صنایع نظامی، پایگاه‌های هوایی، سایت‌های موشکی، مراکز و ایستگاه‌های رادیویی و تلویزیونی، انبارهای عمده مواد غذایی و دارویی، مراکز جمعیتی و قرارگاه‌های تاکتیکی، مقرهای عمده آمادی و پشتیبانی و غیره را در بر می‌گیرد. تجارب حاصله از جنگ‌های گذشته به خصوص هشت سال دفاع مقدس، جنگ ۴۳ روزه در سال ۱۹۹۱ متحدین علیه عراق جنگ ۱۱ هفته‌ای سال ۱۹۹۹ ناتو علیه یوگسلاوی، جنگ ۲۰۰۳ آمریکا و انگلیس علیه عراق و جنگ ۳۳ روزه اسرائیل علیه لبنان مؤید این نظر است که کشور مهاجم جهت در هم شکستن اراده ملت و توان سیاسی، اقتصادی و نظامی کشور مورد تهاجم با اتخاذ راهبرد انهدام مراکز ثقل توجه خود را صرف بمباران و انهدام مراکز حیاتی، حساس و مهم می‌نماید. نگرشی تحقیقی به آمار و سوابق ثبت شده جنگ‌های گذشته مؤید این موضوع است که به علل وجود شکاف فناوری بین تسلیحات مدرن آفندی دشمن و تسلیحات پدافندی خودی، آسیب‌پذیری سامانه در برابر جنگ الکترونیک، غافلگیرانه شدن این سامانه‌ها در برابر هواپیماهای تهاجمی و موشک‌های کروز و بالستیک، پرتاب موشک از ماوراء برد جنگ‌افزارهای هوایی، فقدان سلاح ضد موشک، اهداف حیاتی و حساس موجود را در صورت نبود یا ضعف اقدامات دفاع غیرعامل به هدف‌های آسان برای هدف‌گیری موفق و سریع هواپیماهای حمله‌ور و تسلیحات آفندی دشمن تبدیل خواهند نمود. امروزه کشورهایی که طعم خرابی و خسارات ناشی از جنگ را چشیده‌اند، جهت حفظ سرمایه‌های ملی و منابع خود توجه ویژه‌ای به دفاع غیرعامل نموده‌اند و در راهبرد دفاعی خود جایگاه والایی برای آن قائل شده‌اند.

تاریخچه و بررسی سوابق جهانی

انسان‌های اولیه برای در امان ماندن از تهاجم حیوانات وحشی و دیگر دشمنان خود و همچنین برای کاستن از نگرانی‌های خود به غارها، بالای درختان و دیگر پناهگاه‌های طبیعی پناه بردند. وجود خندق در اطراف شهرها و ایجاد دروازه‌های مستحکم برای پیشگیری از حملات غافلگیرانه دشمن در تمام نقاط جهان امری رایج بود. در قرآن کریم در آیه ۸۰ از سوره مبارکه انبیاء می‌فرماید: و ما به او (حضرت داوود) ساخت زره را تعلیم نمودیم تا شما را از آسیب جنگ در امان بدارد. پس آیا از شکر گریزانید؟ در جریان هجرت پیامبر اسلام نیز خداوند متعال با استفاده از شگردهای اختفا و فریب که از اصول پدافند غیرعامل است مانع دسترسی کفار قریش به ایشان گردید. حضرت علی (ع) در نامه ۱۲ نهج‌البلاغه می‌فرماید: آنگاه که در میدان جنگ در مقابل دشمن قرار گرفتید باید قرارگاه شما در دامنه کوه‌ها و تپه‌ها یا در کنار رودها باشد تا پوشش حفاظ شما گردد و شما را از دست دشمن نهبانی کند.

بررسی جهانی

در جنگ جهانی دوم که با استفاده از هواپیما و بمباران شهرها و مراکز صنعتی و سرمایه‌گذاری و پس از آن استفاده از موشک توسط آلمان نازی شروع شد خسارات ناشی از جنگ به خصوص آسیب‌هایی که به مردم و بخش‌های غیر نظامی وارد شد نسبت به جنگ جهانی اول سیر صعودی داشت و این موضوع باعث شد کشورها به پدافند غیرعامل اهمیت مضاعفی بدهند. در کنار کشورهایی مانند آمریکا، شوروی سابق، آلمان، انگلستان و کانادا حتی کشوری مانند سوئیس که در طول هر دو جنگ جهانی بی‌طرفی خود را حفظ کرده بود با شتاب به پدافند غیرعامل روی آورد. پس از جنگ جهانی دوم، دولت آلمان توسعه پدافند غیرعامل را در دستور کار خود قرار داد و سازمان‌های دولتی، به صورت داوطلبانه و افتخاری در این زمینه با دولت همکاری نمودند. بسیاری از تأسیسات و ساختمان‌های این کشور به صورت دو منظوره احداث و علاوه بر کاربردهای متفاوت در شرایط عادی، در شرایط بحران به پناهگاه تبدیل شد که از جمله این مراکز می‌توان به خطوط راه‌آهن زمینی، ایستگاه‌های مترو و پارکینگ‌های بزرگ ساختمان‌ها اشاره کرد. این پناهگاه‌ها برای استفاده عموم آماده می‌گردد. مردم و شرکت‌های ملی و خصوصی در صورت رعایت استانداردهای دفاع غیرعامل از دولت‌ها کمک‌های مالی دریافت می‌نمایند و ساخت پناهگاه در مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز مشابه الزامی است. در شوروی سابق سازمان دفاع غیرعامل در اواسط سال ۱۹۶۰ میلادی تاسیس گردید و به سرعت توسعه یافت و از سال ۱۹۶۶ با تحولی بزرگ تجدید سازمان گردید و ساخت پناهگاه‌های ضد هسته‌ای و دو منظوره کردن بسیاری از تأسیسات مانند ایستگاه‌ها و معابر مترو و پارکینگ‌های زیرزمینی از همان زمان در دستور کار ساخت استحکامات ایمن و زره‌های مقاوم در مقابل انواع بمب و موشک توسعه یافت.

منبع: قاسمی، ح. ۱۳۹۵. گذری تاریخی بر دفاع غیرعامل. ویژه‌نامه هفته پدافند غیرعامل، نشریه چشم بیدار، ۲۸-۳۳.

منبع: ۱۳۹۵. ویژه‌نامه هفته پدافند غیرعامل، نشریه چشم بیدار، ۳۹-۳۸.